

## FONTOS PILLANAT

Still – Fotográfia a múzeumban  
MODEM, Debrecen, 2013. X. 6-ig

Mire a cikket olvasni fogját, már csak hűlt helye lesz a debreceni MODEM két fontos kiállításának, amely össze-függéseiben és áthallásaiban összegző pillanata a kortárs magyar fotográfiának és fotó alapú médiumhasználatnak. Bár tisztem és megbízatásom a *Still* című kiállításról írandó kritika volt, mégsem hagyhatom el a MODEM-ben ezzel egy időben látható *Kockázati tényező – Intermédia 20* című tárlat bevonását, amely az MKE 20 évvel ezelőtt megindult Intermédia Tanszékének a történetét vázolja fel. Az együttlátás kihagyhatatlan, hiszen a kiállító művészek névsoraiban sok a közös alkotó, de kihagyhatatlan azért is, mert a két tárlat együttesen ad átfogó – ha még használható és értelmezhető a szó – enciklopédikus képet a médiumhasználat sokrétűségéről, valamint a médium(ok) önreflexív attitűdjéről. Míg a *Still* című kiállítás a klasszikus-sá műfajok fotóbeli megjelenésére hárít rá elsősorban, történeti szempontból befelé figyelve, addig a *Kockázati tényező*ben éppen a kitágított, elmosódott határokat, a formátlan határtalanság az izgalmat, az, hogy ez ott egyszerre látható-hallható-lapozható és elgondolható. A kiállítás(ok) bár résón jöttek, mégis fontos szerepet töltenek be a magyarországi, elsősorban fotóművészeti képzésben. Bár a képzés folyamatából jócskán kimaradt a magyar művészettörténet, s még inkább mostohagyermek a fotótörténet és -elmélet, ezt a lemaradást igyekszik behozni a kiállítás úgy, hogy egyszerre megalkotja és kritika tárgyává is teszi a folyamatot. Fontos pozíciója ez a tárlatnak, mivel a fotóművészetet egyáltalán nem vették komolyan se művelői, se ítései, s az ideiglenes képzési kezdeményezések az éppen döntési helyzetbe került szakemberek személyes ízlésén vagy preferenciáin, intellektuális bátorságán vagy kon-

▼ **Eperjesi Ágnes:** Főzési tanácsor 1-21., Bor és víz, 2002, színes nagyítás kézzel festett negatívról



Somló Zsolt és Spengler Katalin gyűjteménye



Fotó: MODEM

▼ **IRWIN:** Like to Like, 2004, fotó

formizmusán múltak. Perenyei Mónika kurátor koncepciója azért fontos mérföldkő a kortárs fotográfiában, mert igyekszik azt az összekötő hagyományt meghatározni, amelyhez képest az azonosságot és az eltérést meghatározni lehetséges. Mi mást választhatott volna ehhez kiindulópontul, mint a múzeumi tárggyá lett, a múzeumi létből és



▼ Szacsva y Pál: Reprojekció XVI, 2000, c-print alumíniumra hasírozva

szisztémából táplálkozó fotografiát.

A Perényei Mónika kurátorságával jegyzett kiállítás az utóbbi idők legokosabb tárlata, amely nem külföldi konzervetként dolgozik, hanem megfontoltan végiggondolja a múzeumi műfajok fotóalapú használatát a kortárs magyar művészetben úgy, hogy azonnal nemzetközi vonatkoztatási rendszerbe helyezi azt. A kurátor következetessége végig éberrel tartja a figyelmet. Nem (mindig) csúcsműveket válogat, hanem az összefüggések és a változások minél teljesebb bemutatására törekszik, megelevenítve ezáltal olyan sorozatokat, amelyeket műfaj történeti szempontból és nem kiválóságuk miatt van helye a kiállításban.

A kiállítás koncepciójának egyik kulcsszava a *változás*. Eperjesi Ágnes: *Főzési tanácsok – Bor és Víz* című képe technikailag világít rá a csoda jellemrajzára. Misztifikál és demisztifikál egyszerre. Szakítva a közhelyes elgondolással, amely a fotózást a pillanat megörökítéséként definiálja, a tárlaton a sűrűsödési pontok, az egymásra rakódó jelentéstartalmak és összefüggések érdekében halauzólnak a fotók – pontosan felmutatva azt a szimbólumképzési mechanizmust, amelyet a klasszikus festészeti műfajokban már annyiszor felmért és megírt a szakirodalom. Pontosán azért izgalmas a tárlat, mert nem egyszerűen a műfajokat citálja egymás mellé, hanem fo-

lyamatosan asszociációs mezőink szigorú és következetes használatára inspirál. Hogy csak két magyar példát említsen a kiállításból a burljázó metamorfózisra, mitológiai és történelmi áthallásra: Esterházy Marcel: *A hosszú menet vége*, illetve Gyenis Tibor: *Együttérző gyakorlat* című alkotásait. A tárlat megpróbálja visszahelyezni a fotóművészetet, vagy legalábbis a művészeti fotografiát (ha van létjogosultsága e szakirányozásnak) oda, ahonnan kiszakadt: a mitológiai időbe. A kiszakadás oka banális és felszínes indokok helyett nem is lényegesek. A fontos az, hogy a kiállítás felfedezi és felfedezteteti a visszatérést a másik koordináta rendszerbe. Bár számba veszi a műfaji megfeleltetéseket, de leszögezi, hogy a releváns megfeleltetés fotó és klasszikus vizuális műfajok között a szimbólumképzési mechanizmus azonosságában rejlik. A művészetben már minden megtörtént és meg is történhetik, s ez alól a fotó sem kivétel. Ez a felszabadító gesztus emeli be a technikai eszközt a művészet körébe.

A másik fontos eleme a koncepciónak az *imitáció*. A hagyományos múzeumi tárgyaknak (leginkább az összehasonlítás kedvéért képeknek) a valósághoz való viszonyát írta le e fogalom. A művészet történetét szupergyorsággal bejáró fotó viszont már képes, sőt kifejezetten kedvtelve reflektál és leplezi le a megrendezett valóságot. Egyszerre teremtő és romboló pozíciót ölt, lásd Stephan

Haber Ragyogását, vagy Szabó Dezső mesterségesen kreált természeti jelenségeit (*Process-Magasfeszültség*). Az imitáció kérdésében derül ki a fotó innovatív jellege, az hogy az előképektől (azaz a hagyománytól) való különbséget és magát a tradíciót egyszerre, egyazon képstruktúrába beépítve képes felmutatni. Tulajdonképpen itt lepleződik le a fotó radikális kritikai jellege. Visszahanyarodva a hiállítás alcíméhez: *Fotográfia a múzeumban*. A múzeumhoz való viszonyból leghövehetősebben három csomópontot jár körbe a hiállítás. A hagyományos műfaji besorolások közül – csendélet, portré, zsánerkép, akt stb. – a leggazdagabb anyaggal a tájhép fotóvariációi képviseltetik magukat. A viszonylag hagyományos mikro és makro megfigyelésektől (Sonja Braas: *Lávafolyam*) a változások dokumentálásán át (Olafur Eliasson: *Olvadó jég*) Koronczai Endre timerevített és mozgóhép horizontjainak (*Megállított*) váltakozása mentén számos nézőpontváltást, trükköt és szemfényvesztést mutat be a hiállítás válogatása a műfaj lehetőségein belül. A táj képéhez szorosan kapcsolódó, ám muzeológiai kérdést vet fel a tárlat egy másik szeglete. Mikor dokumentáció a fotó, s mikor válik önálló alkotássá? Mennyiben különbözik a műtárgyfotó az egyébként sokszor már csak a felvételeken megmaradt performanszok létezési formájától? – teszi fel a kérdést a kurátor land art projektek fotódokumentációjának bemutatásával (IRWIN: *Like to Like*; Halász Károly: *Hommage for Robert Smithson*). Az illékony műfajok, vagy azok leképezése (megmaradt fotók, videók) tekinthető-e műalkotásnak? S mennyiben befolyásolhatja egy fotó sorsát, ha a múzeum hiállítóteréből, illetve raktárából véletlenül átkerül a dokumentációs osztály dobozaiba? Az intézmény, vagy az alkotói szándék dönt-e a műalkotások létezési módja felől? Szövevényes és fordultatos egy-egy fotó sorsa, amikor a személyes használatra készült fotográfiákból a kiválasztás, a tematizálás és összerendezés, a szigorú mérettartás és keretezés után egyszerre csak műtárggyá áll össze – fotósorozat (László Gergely – *Technika Schweiz*; *Jad Hanna Tibuc* projekt). A tudatos kérdésfeltevéséből nem maradhatott ki a múzeum saját létmódjára rákérdező fotók beemelése a hiállításba. Birhás Ákos klasszikus *Kép és néző* című sorozata vagy Evelyn Richter: *Múzeumi fotók* című képe a néző és a műtárgy, valamint a műalkotások közötti kommunikáció stációját rögzíti. Elemelve a témát, Szegedy-Maszák Zoltán: *Mit jelent fényképezni?* sorozata a múzeummal mint intézménnyel kapcsolatos ismétlődő kérdésre reflektál, amikor a hagyományos és a digitális technika viszonylatából vizsgálja az emlékezés és a felejtés, a megőrzés és a törítés kérdését. A múzeum mindarra emlékeztet, hogy mi minden ment feledésbe. A múzeum léte, ahogy a fotóé, is figyelmeztetés. A Still – *Fotográfia a múzeumban* hiállítás aktuális és releváns kérdésfelvetései mindazokat a jelenségeket járják körbe és példázják, amely nélkül nem lehet ma a művészi fotográfiáról beszélni. Fontos pillanat, hogy végre valaki, jelen esetben a követhető és szigorú kurátor, végiggondolta, megtette és hiállította, azaz kérdőre fogta a befogadót.



▼ Szabó Benke Róbert: Noh Future-sorozat (részlet): A kertben, 2007, lambda print

▼ Puklus Péter: Melinda hajmosás után, 2005, cibachrom

